

"ה' לא גבה לבי... – "שוריתי ה' לנגדי תמיד..."
(תהילים קלא) (תהילים טז)

לברור מידת הענווה –

א. הגישה הקלאסית –

1. **אבות ד, ד – "מאד מאד מאד הוי שפל רוח..."**
2. **רמב"ם הל' דעות פ"ב הלכה ג – "ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינוניות אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, והוא גובה לב, שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד, ולפיכך נאמר במשה רבינו ענו מאד ולא נאמר ענו בלבד, ולפיכך צוו חכמים מאד מאד הוי שפל רוח, ועוד אמרו שכל המגביה לבו כפר בעיקר שנאמר ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך, ועוד אמרו בשמתא מאן דאית ביה גסות הרוח ואפילו מקצתה, וכן הכעס מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר."**
3. **מסילת ישרים (פרק כב) – "הנה כלל הענווה הוא, היות האדם בלתי מחשיב עצמו משום טעם שיהיה, וזה הפך הגאוה ממש... הנה דברנו עד הנה מענוות המחשבה. נדבר עתה מענוות המעשה... בהתנהג עצמו בשפלות, בסבול העלבונות, בשנוא הרבנות וברוח מן הכבוד, בחלוק כבוד לכל..."**

[הערה: פרופ' משה ארנד – "דרך החינוך העצמי שמתווה רמח"ל האם עשויה היא להתיישב עם עקרון הערכות ההדדית? הלא 'כל ישראל ערבים זה בזה' (שבועות לט). ו'כל מי שאפשר למחות... בכל העולם כולו, נתפס על כל העולם כולו' (שבת נד :) ! איך אפשר 'לחלוק כבוד לכל אדם' ולברוח משררה ומרבנות, ובה בשעה להיות מוכיח בשער ולהילחם למען תיקון כל מעוות שבחברה? היכול אדם לשמש מנהיג בלי להקפיד על כבודו, בלי לטפח מרחק מסוים בינו לבין המוני העם? הוראותיו של רמח"ל והדרכתו עשויות להביא את האדם לידי ענווה, אך במחיר גדול עד למאד : התבוננות רבה במחשבות עצמו, השגחה שיטתית במעשיו ובמחלליו, בתגובותיו ובאמרי פיו, בקיצור: ביקורת עצמית בלתי פוסקת, התרכזות מתמדת בעצמו.

התוצאה, שהיא לכאורה בלתי נמנעת, היא אגוצנטריות מופלגת, היינו, דרך התייחסות אל כל דבר שבעולם מנקודת מבטו של האני, ופעילות, טובה או רעה, אגואיסטית או אלטרואיסטית, מתוך התייחסות זו. האמנם נכון שישלם אדם מחיר זה? האין זה בסופו של חשבון, מנוגד למשמעותה העמוקה של מידת הענווה עצמה?

והנה, אין ספק שבמישור הלוגי ניתן ליישב את שלוש הקושיות האלה... אך קשה הרבה יותר למצוא פתרון לשאלותינו במישור הפסיכולוגי והחינוכי: כלום באמת ניתן, בעת ובעונה אחת, לפתח תחושה לאחריות ציבורית, יוזמה וכושר למנהיגות, לפעילות המכוונת לטובת החברה, וגם לדרוש התבוננות אינטרוספקטיבית מתמדת, המכוונת לתיקון הנשמה ולהשלמת האישיות הפרטית? האם וכיצד אפשר לגשר בין אידיאל החלוץ, הרוותם את עצמו למשימות שהכלל צריך להן, לאידיאל החסיד, הדואג כל ימיו לשלום נפשו? " (חינוך יהודי בחברה פתוחה, הוצאת אוניברסיטת בר אילן עמ' 106-105)

ב. שיטת הנצי"ב במידת הענווה –

"והאיש משה ענו מאד" (במדבר יב, ג) – העמק דבר: "ומשמעות עניו שאינו חושש לכבודו וצערו, ולא משום שהוא שפל בעצמו ואינו מכיר בעצמו שאינו ראוי לזה הצער והעדר הכבוד, אלא משמעות עניו שהוא מתנהג בלי חשש על כבודו". והיינו דאמר רב יוסף שלחי מסכת סוטה (מט:)- לא תיתני ענוה דאיכא אנא!

ג. מידת הענווה – א. קריב –

"מידת הענווה המצויה אצל גדולי האישים שבמקרא, עיקר מקורה בזה, שה'אני' שלהם כמו נמוג בפני "אנרכי" העליון, שהם משווים לעצמם ככל עת". (שבעת עמודי התנ"ך עמ' 111)

מכללת הרצוג – גוש עציון

ימי עיון בתנ"ך

קייץ תשע"א

לדמותו של דוד

1. שמואל ב. פרק ו - העלאת ארון ה' לירושלים -

העלאה שנייה (יא-כ)	העלאה ראשונה (א-י)
(יא) וישב ארון יהוה בית עבד אדם הגתי שלשה חדשים ויברך יהוה את עבד אדם ואת כל ביתו: (יב) ויגד למלך דוד לאמר ברוך יהוה את בית עבד אדם ואת כל אשר לו בעבד ארון האלהים ויגד דוד ויעל את ארון האלהים מבית עבד אדם עיר דוד בשמחה: (יג) ויהי כי צעדו נשא ארון יהוה ששה צעדים ויזבח שור ומריא: (יד) ודוד מכרפר בכל עז לפני יהוה ודוד חגור אפוד בד: (טו) ודוד וכל בית ישראל מעלים את ארון יהוה בתרועה ובקול שופר: (טז) והיה ארון יהוה בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ומרא את המלך דוד מפזז ומכרפר לפני יהוה ותבז לו בלבה: (יז) ויבאו את ארון יהוה ויצגו אתו במקומו בתוך האהל אשר נטה לו דוד ויעל דוד עלות לפני יהוה ושלמים: (יח) ויכל דוד מהעלות העולה והשלמים ויברך את העם בשם יהוה צבאות: (יט) ויחלק לכל העם לכל דמון ישראל למאיש ועד אשה לאיש חלת לחם אחת ואשפר אחד ואשישה אחת ויגד כל העם איש לביתו: (כ) וישב דוד לברך את ביתו	(א) ויסף עוד דוד את כל בחור בן ישראל שלשים אלה: (ב) ויקם ויגד דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם שם יהוה צבאות ישב הכרבים עליו: (ג) וירכבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה וישאהו מבית אבינדב אשר בגבעה ועזא ואחיו בני אבינדב נהגים את העגלה חדשה: (ד) וישאהו מבית אבינדב אשר בגבעה עם ארון האלהים ואחיו הלך לפני הארון: (ה) ודוד וכל בית ישראל משתקים לפני יהוה בכל עצי ברושים ובכנרות ובנגלים ובתפים ובמנענעים ובצלצלים: (ו) ויבאו עד גרן נכון וישלח עזה אל ארון האלהים ויאחז בו כי שמטו הכקר: (ז) ויחר אף יהוה בעזה ויפהו שם האלהים על השל וימת שם עם ארון האלהים: (ח) ויחר לדוד על אשר פרץ יהוה פרץ בעזה ויקרא למקום ההוא פרץ עזה עד היום הזה: (ט) וירא דוד את יהוה ביום ההוא ויאמר איך יבוא אלי ארון יהוה (י) ולא אבה דוד להסיר אליו את ארון יהוה על עיר דוד ויטהו דוד בית עבד אדם הגתי...:

עימות מיכל ודוד

(כ) ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים:

(כא) ויאמר דוד אל מיכל לפני יהוה אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו לצות אחי נגיד על עם יהוה על ישראל ושחקתי לפני יהוה:

(כב) ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה:

(כג) הלא מיכל בת שאול לא היתה לה ילד עד יום מותה:

2. תהילים פרק כג -

- (א) מזמור לדוד ידוד רעי לא אחסר:
(ב) בנאות דשא ירביצני על מי מנחות ינהלני:
(ג) נפשי ישובב ינחני במעגלי צדק למען שמו:
(ד) גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך המה יבחמני:
(ה) תעריך לפני שלחן נגד צררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה:
(ו) אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ידוד לארך ימים:

3. שמואל ב. פרק ז - רצון דוד לבנות בית לה' ותשובת ה' -

- א. הבנת הנימוק מדוע נמנע מדוד לבנות בית לה' -
1. דבחי"א כב, ז-י / דבחי"א כח, א-ג / שמואל ב, ז / תהילים קלב.
2. רד"ק - דבחי"א כב, ח) / רמב"ן - במדבר טז, כא / מדרש שוחר טוב לתהילים מזמור סב / תלמיד רס"ג / אברבנאל שמ"ב ז.
3. תהילים פרק קלב -

- (א) שיר המעלות זכור ידוד לדוד את כל ענותו:
(ב) אשר נשבע לידוד נדר לאביר יעקב:
(ג) אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי:
(ד) אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה:
(ה) עד אמצא מקום לידוד משכנות לאביר יעקב:
(ו) הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער:
(ז) נבואה למשכנותיו נשתחוה להדם רגליו:
(ח) קומה ידוד למנוחתך אתה וארון עוזך:
(ט) כהניך ילבשו צדק וחסדיך ירננו:
(י) בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך:

- (יא) נשבע ידוד לדוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנך אשית לכסא לך:
(יב) אם ישמרו בניך בריתי ועדתי זו אלמדם גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך:
(יג) כי בחר ידוד בציון אוה למושב לו:
(יד) זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אותיה:
(טו) צידה כרך אברך אביוניה אשביע לחם:
(טז) וכהניה אלביש ישע וחסידיה רנן ירננו:
(יז) שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחתי:
(יח) אויביו אלביש בשת ועליו יציץ בזרו:

4. תהילים פרק ח -

- (א) למנצח על הגתית מזמור לדוד:
(ב) יקום אדונינו מה אדיר שמה בקל הארץ אשר תנה הודך על השמים:
(ג) מפי עוללים וינקים יסדת עז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם:
(ד) כי ארצה שמיך מעשי אצבעמיה גרם וכוכבים אשר פוננתה:
(ה) מה אנוש כי תזכרנו וכו אדם כי תפקדנו:
(ו) ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד וקדר תעטרהו:
(ז) תמשילהו במעשי ידיו כל שטה תחת רגליו:
(ח) צנה ואלפים כלם וגם פהמות שדי:
(ט) צפור שמים ודגי הים עבר ארחות ימים:
(י) יקום אדונינו מה אדיר שמה בקל הארץ:

(א) למנצח מזמור לדוד: (ב) בבוא אליו נתן הנביא כאשר בא אל בית שבע:	
ז	א
(יב) לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון סדלש בקרבי: (יג) אל תשליכני מלפניך ורוח קדשה אל תתקח ממני: (יד) השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני: (טו) אלמדה פשעים דרכיך וטטאים אליה ישוּבו: (טז) הצילני מדמים אלהים אלהי תשועתי תרצו לשוני צדקמך: (יז) אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלמך: (יח) כי לא תחפץ זבח ואמנה עולה לא תרצה: (יט) זבחי אלהים רוח נשברה לבנשבר ונדכה אלהים לא תבוזה:	(ג) חנני אלהים כחסףך כרב רחמיך מחה פשעי: (ד) הרבה כבסני מעווני מעוני ומחטאתי טהרני: (ה) כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד: (ו) לה לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך: (ז) הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי: (ח) הן אמת חפצת בטחות ובסתם חקמה תודיעני: (ט) תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין: (י) תשמיעני ששון ושמחה תגלגל עצמות דפית: (יא) הסתר פניך מןטטאי וכל עונתי מחה:
(כ) היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים: (כא) אז תחפץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחת פרים:	

6. תהילים פרק קלט –

- (א) למנצח לדוד מזמור יקנוק חקרמני ותדע:
(ב) אמה ידעת שבתי וקומי בנתה לרעי מרחוק:
(ג) ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הספנתה:
(ד) כי אין מלה בלשוני הן יקנוק ידעת בלה:
(ה) אחר וקדם צרמני ותשת עלי כפכה:
(ו) <פלאיה> פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה:
(ז) אנה אלה מרוחה ואנה מפניך אברח:
(ח) אם אסק שמים שם אמה ואציעה שאול הנני:
(ט) אשא כנפי שחר אשכנה באחרית ים:
(י) גם שם נדך תנחני ותאחזני מינה:
(יא) ואמר אף חשה ישופני ולילה אור בעדני:
(יב) גם חשה לא חשיף ממה ולילה פיום יאיר כחשיכה פאורה:
(יג) כי אמה קנית כליתי תסכני בקטן אמי:
(יד) אודך על כי בנראות נפליתי נפלאים מעשיך ונפשי ידעת מאד:

7. תהילים פרק קלא –

- (א) שיר המעלות לדוד **ידוד לא גבה לבי ולא רמו עיני** ולא הלכתי בגדלות ובנפלאות ממני:
(ב) אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמל עלי אמו כגמל עלי נפשי:
(ג) יחל ישראל אל ידוד מעתה ועד עולם: